

Apstraktna umjetnost prve polovice 20. stoljeća

Idek, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:092335>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

INES IDEK

APSTRAKTNA UMJETNOST PRVE POLOVICE 20. STOLJEĆA

Završni rad

Pula, listopad 2018.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

INES IDEK

APSTRAKTNA UMJETNOST PRVE POLOVICE 20. STOLJEĆA

Završni rad

JMBAG: 0303049348, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja

Predmet: Metodika likovne kulture

Umjetničko područje: Umjetničko područje

Umjetničko polje: Likovne umjetnosti

Umjetnička grana: Slikarstvo

Mentor: Breza Žižović mag. art. paed., pred.

Pula, listopad 2018.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ines Idek, kandidatkinja za prvostupnicu predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ines Idek dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Apstraktna umjetnost prve polovice 20. stoljeća“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

_____

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. POJAM APSTRAKCIJE	2
2.1 Razvoj apstrakcije.....	3
2.1.1. Otkriće apstrakcije	3
2.1.2. Razvoj apstrakcije između dva svjetska rata	4
2.1.3. Evolucija modernističke apstrakcije poslije Drugog svjetskog rata	5
2.1.4. Kritika i dekonstrukcija apstrakcije u minimalnoj i konceptualnoj umjetnosti	6
2.1.5. Postmodernizam	6
3. ORGANSKA APSTRAKCIJA.....	7
4. VITALISTIČKA APSTRAKCIJA	11
5. GEOMETRIJSKA APSTRAKCIJA	13
6. VELIKI AVANGARDNI POKRETI	14
6.1. Suprematizam.....	14
6.2. Konstruktivizam	15
6.3. Rejonizam.....	16
6.4. Orfizam	17
6.5. Neoplasticizam/De Stijl	18
6.5.1. Piet Mondrian-sklad geometrije	19
7. APSTRAKTNA UMJETNOST PRVE POLOVICE 20.STOLJEĆA U HRVATSKOJ	21
8. MONDRIANOVA KOMPOZICIJA KAO POTICAJ ZA LIKOVNU AKTIVNOST U VRTIĆU.....	25
8.1. Priprema za izvođenje aktivnosti iz Metodike likovne kulture	26
8.2. Analiza dječjih radova	37
9. ZAKLJUČAK.....	41

LITERATURA	42
POPIS SLIKA	44
SAŽETAK	47
SUMMARY	48

1. UVOD

Moderna umjetnost okarakterizirana je brzim i nasilnim promjenama u društvu. Prvo desetljeće 20. stoljeća bilo je svjedokom pojave velikih umjetničkih inovacija. Nove i suvremene tendencije javile su se u svim područjima umjetnosti: urbanizmu, arhitekturi, dizajnu, slikarstvu i skulpturi, a kao novi pravac u modernoj umjetnosti pojavila se apstraktna umjetnost. Promatrajući povijesni razvoj umjetnosti, moderna umjetnost zalagala se za nove načine viđenja stvarnosti. Početak 20. stoljeća obuhvatio je niz različitih pokreta koje je publika dočekala sa kritičkim stavom, pa tako i apstrakciju koja je izazvala najviše otpora. Umjetnici 20. stoljeća nastojali su prikazati stvarnost onakvom kakva ona zaista jest. Počeli su napuštati figurativnost i koristeći se naglašenim bojama, dinamičnom slikarskom tehnikom i slobodom izražavanja stvorili su jedan potpuno nepredmetni stil. Pronalazili su ideje iz stvarnog života i prirode koja ih okružuje, ali su ih prikazivali na svoj način. Fokusirali su se na svoje unutarnje osjećaje i stanje duha. Slike su bile rezultat njihove mašte, apstrakcije i unutarnjeg svijeta. Upravo su takve slike, koje je trebalo pomno promotriti, analizirati i shvatiti njihovu likovnu bit, oduvijek u meni budile znatiželju i činile mi se najzanimljivijim. Od malih nogu, likovna umjetnost budila je u meni posebne osjećaje. Vrativši sjećanje u prošlost i dane djetinjstva, kao mala djevojčica vrijeme sam provodila s kistom u ruci slikajući po papiru izmišljene oblike. Kroz svoje cjeloživotno obrazovanje niti jedna druga znanost nije ostavila toliki utjecaj na mene kao likovna umjetnost i upravo iz tog razloga poticaj na ovu temu završnog rada. Vodeći se prethodno izrečenim, mislim da likovna umjetnost igra veliku ulogu u djeteta predškolske dobi. Sukladno tome provest ću likovnu aktivnost u dječjem vrtiću na temu apstraktne umjetnosti te istražiti kako djeca te dobi prihvaćaju apstrakciju i u kojoj mjeri im se ona sviđa. Nastojat ću ih upoznati sa bitnim sastavnicama tog razdoblja, likovno-jezičnim sadržajem apstraktno umjetničkih djela te motivirati na neuobičajene kompozicije. U sljedećem radu detaljnije ću objasniti sam pojam i razvoj apstrakcije prve polovice 20. stoljeća, velike avangardne pokrete i najznačajnije predstavnike tog razdoblja, a posebno ću istaknuti apstrakciju u Hrvatskoj.

2. POJAM APSTRAKCIJE

Sama riječ „apstrakcija“ dolazi od latinske riječi *abstractio*, *abstrahere*, u prijevodu izvlačenje, odijeljivanje, a to se odvajanje odnosi na slikarstvo koje ne oponaša stvarnost te iz kojeg je stvarni predmet prikaza isključen (De Giorgis i Prette, 2003).

Kako tvrdi Jakubin (2003), apstrakcija je umjetnička pojava odbacivanja svih nebitnih karakteristika predmeta, svake realnosti da bi se došlo do same likovne biti. Nema univerzalne definicije apstraktne umjetnosti koja bi mogla opisati što ona zapravo jest.

Apstraktna umjetnost je pravac u suvremenoj likovnoj umjetnosti koji se počeo razvijati početkom 20. stoljeća (Damjanov, 2007). Ona teži prikazivanju realnosti onakve kakva ona jest u glavi svakog pojedinca. Umjetnik i promatrač apstraktno djelo doživljavaju na različite načine. Apstraktni umjetnik odbacuje stvarnost na koju smo navikli i predočava vlastitu stvarnost, osobni osjećaj o lijepome. Koristi se nepravilnim ili geometrijskim oblicima, linijama, točkama i plohamama, a kao rezultat nastaju slike koje su pokazatelj unutarnjih osjećaja, stanja, misli i stvarnosti koja nas okružuje.

Prema Šuvakoviću (2005) umjetničko je djelo apstraktno ako njegova pojavnost i značenja nisu određeni prikazivanjem bića, predmeta, situacija ili događaja svijeta. Apstraktna umjetnost obuhvaća apstraktno slikarstvo, apstraktnu skulpturu, apstraktnu fotografiju, apstraktni film, itd.

Iako svaka osoba doživljava i tumači apstraktno djelo na drugačiji način, ipak postoji podjela apstraktne umjetnosti na: organsku, vitalističku i geometrijsku (Šuvaković, 2005).

2.1. Razvoj apstrakcije

Radi lakšeg razumijevanja razvoja apstraktne umjetnosti, Šuvaković (2005) je naveo sljedeće stupnjeve razvoja apstrakcije:

- (1) otkriće apstrakcije,
- (2) razvoj apstrakcije između dva svjetska rata,
- (3) evolucija modernističke apstrakcije poslije Drugog svjetskog rata,
- (4) kritika i dekonstrukcija apstrakcije u minimalnoj i konceptualnoj umjetnosti i
- (5) postmodernizam.

2.1.1. Otkriće apstrakcije

Kako tvrdi Šuvaković (2005), otkriće apstrakcije javlja se za vrijeme nastanka prvih impresionističkih slika Claudea Moneta, postimpresionističkih pejzaža Paula Cézannea, poentilističkih kompozicija Georgesca Seurata, analitičkog kubizma Pabla Picassa i Georgesca Braquea te futurističkih kompozicija Giacoma Balle. Sukladno tome, jasno je vidljiva povezanost apstrakcije s impresionizmom, fovizmom i kubizmom (Seuphor, 1959).

Slike nastale između 1910. i 1914. smatraju se prvim apstraktnim slikama zbog toga što je Vasilij Kandinski teorijski utemeljio praksu i zamisao apstraktnog slikarstva.

Prije Prvog svjetskog rata i za vrijeme rata ideje i realizacije apstraktnog slikarstva i skulpture ostvarili su ruski umjetnici Kazimir Maljevič, Vladimir Tatlin i Naum Gabo, te osnivači grupe De Stijl (Piet Mondrian, Theo van Doesburg, Gerrit Rietveld i drugi umjetnici), a nešto više riječi o njima slijedi u ostatku rada.

2.1.2. Razvoj apstrakcije između dva svjetska rata

Razvoj apstrakcije između dva rata određuju tri aspekta: (1) formiranje pokreta i škola apstraktne umjetnosti, (2) dominacija konstruktivističkih i konkretističkih koncepcija apstraktne umjetnosti, (3) širenje koncepta apstrakcije iz slikarstva i skulpture na fotografiju, film, dizajn i arhitekturu.

Od 1917. do 1920. godine djeluje zajednica *De Stijl* u kojoj su 20-ih godina osim nizozemskih osnivača surađivali francusko-njemački slikar i kipar Jean Arp, ruski suprematist i konstruktivist El Lissitzky, njemački dadaist i konstruktivistički filmski autor Hans Richter.

Zajednica *De Stijl* ponudila je dva koncepta apstraktne umjetnosti: (1) Mondrianov koncept neoplasticizma, zasnovan na apsolutnom likovnom i geometrijskom izrazu i (2) van Doesburgov koncept elementarizma, zasnovan na dekonstrukciji neoplastičkog kompozicijskog sistema vertikalnih i horizontalnih linija s osnovnim bojama uvođenjem dinamičkih dijagonalnih linija (Šuvaković, 2005). Nešto više o samom pokretu neoplasticizma i grupe *De Stijl*, bit će rečeno u nastavku.

Od 1919. do 1933. godine u Njemačkoj djeluje umjetnička i arhitektonska škola *Bauhaus*. Prema (Lucie-Smith, 2003), *Bauhaus* se prvobitno unatoč prisutnosti arhitekta Waltera Gropiusa orijentirao više prema obrtu nego arhitekturi. No, gospodarska kriza dovodi do promjene i obrt prestaje biti svrhom te postaje priprema za dizajn za masovnu proizvodnju. Najvažniji apstraktni slikari tog vremena bili su Vasilij Kandinski, László Moholy-Nagy i Paul Klee.

U Rusiji je prije Prvog svjetskog rata definiran koncept apstrakcije u kubofuturističkom pjesništvu, slikarstvu suprematizma i slikarstvu, skulpturi, dizajnu, arhitekturi i fotografiji konstruktivizma.

U umjetnosti između dva rata djeluju umjetnički pokreti zvani suprematizam, pod vodstvom Kazimira Maljeviča te konstruktivizam na čelu sa Vladimirom Tatlinom.

U jugoslavenskoj umjetnosti za to vrijeme djeluju postkubisti Ivan Radović, Sava Šumanović i Jovan Bijelić, dadaist Mihailo Petrov, zenitist Jo Klek te slovenski konstruktivist Avgust Černigoj (Šuvaković, 2005).

2.1.3. Evolucija modernističke apstrakcije poslije Drugog svjetskog rata

Poslije Drugog svjetskog rata, između 1945. i 1965., apstraktna se umjetnost razvijala u širim okvirima egzistencijalizma, visokog modernizma i neoavangarde. Pod pojmom ekspresionističko slikarstvo podrazumijevamo pokrete: lirska apstrakcija, apstraktni ekspresionizam, akcijsko slikarstvo i enformel.

Kako tvrdi Šuvaković (2005), lirska apstrakcija je pokret zasnovan na spontanim potezima vođenim psihičkim improvizacijama. Neki od vodećih predstavnika su: Georges Mathieu, Pierre Soulages, Jackson Pollock, Willem de Kooning, Franz Kline, Barnett Newman, Edo Murtić, Ivo Gattin, Vlado Kristl i Mića Popović.

Slikarstvo i skulptura visokog modernizma nastaju kritikom lirske apstrakcije, apstraktnog ekspresionizma i enformela. Visoki je modernizam ostvaren u monokromnim slikama većih dimenzija, odnosno slikama realiziranim u jednoj boji i tonu, ravnomjernim nanošenjem paste. Uz njih nastaju i slike s razvijenom geometrijskom strukturom integrirane u monokromno polje slike. Vodeći predstavnici monokromnog slikarstva u europskom slikarstvu su Yves Klein, Piero Manzoni i njemačka grupa *Zero*. U američkom slikarstvu, monokromije su karakteristične za razdoblje između apstraktnog ekspresionizma i minimalne umjetnosti. Njihov rad označava se pojmovima: postslikarska apstrakcija, slikarstvo obojenog polja i slikarstvo tvrdih rubova. Najznačajniji predstavnici su: Ellsworth Kelly, Morris Louis, Julius Olitski, Kenneth Noland i Frank Stella.

U okvirima neoavangarde 50-ih i 60-ih godina apstraktna se umjetnost razvijala u neokonstruktivizmu i konkretnoj poeziji. Za razliku od ekspresionističke apstrakcije i apstrakcije visokog modernizma, u neoavangardi su strategije apstraktne umjetnosti proširene izvan područja slikarstva i skulpture na grafiku, ambijentalnu umjetnost, fotografiju, film, književnost, sinteze umjetnosti i tehnologije (Šuvaković, 2005).

2.1.4. Kritika i dekonstrukcija apstrakcije u minimalnoj i konceptualnoj umjetnosti

Minimalna i konceptualna umjetnost 60-ih i 70-ih godina u povijesnim se izvorima označavaju kao posljednji stupnjevi razvoja apstraktne umjetnosti. Objekti minimalne umjetnosti tumače se kao krajnji primjeri apstraktne umjetnosti jer skreću pažnju s pojavnosti objekta koji se estetski uklapa u stvarni prostor u kojem se djelo nalazi i u koji promatrač mora zakoračiti da bi to djelo percipirao, spoznao i doživio.

2.1.5. Postmodernizam

Dekonstrukcija apstraktne umjetnosti u postmodernizmu izvedena je: (1) ukazivanjem da razlike između figurativne i apstraktne umjetnosti nisu bitne nego formalne i stilske, zbog čega dolazi do povezivanja aspekata figurativnih i apstraktnih stilova u jednom slikarskom, kiparskom, foto ili video djelu (transavangarda, neoekspresionizam, simulacionizam), (2) simulacijom modela apstraktne umjetnosti, na temelju koje se prikazuju skrivene, vrijednosne osnove originalnih apstraktnih stilova (neogeo, britanska nova skulptura, modernizam nakon postmodernizma).

Karakteristična su djela Franka Stelle, Gerharda Richtera, Julija Knifera, kao i Duje Jurića, Ante Jerkovića te Dragomira Ugrena (Šuvaković, 2005).

3. ORGANSKA APSTRAKCIJA

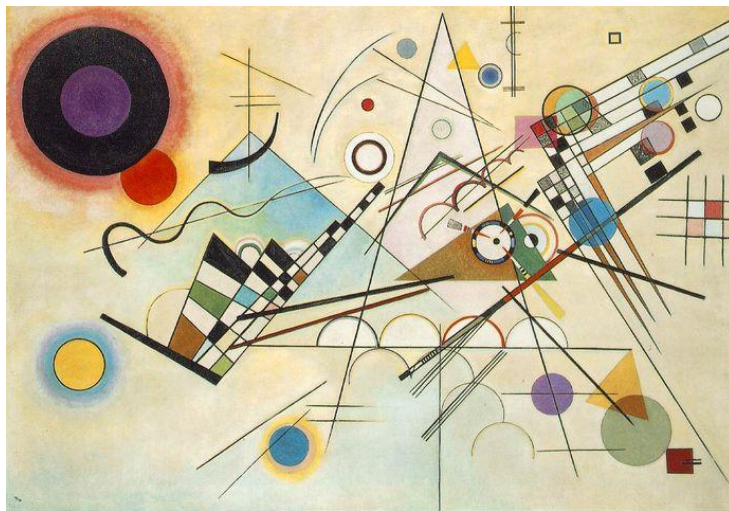
Vasilij Kandinski smatra se tvorcem apstraktnog jezika, koji nakon kubizma i futurizma pokreće novu slikarsku revoluciju (De Giorgis i Prette, 2003). Upravo zato, organska apstrakcija nastaje kao rezultat istraživanja u djelima istog. Organskom apstrakcijom nazivamo apstraktne slike i skulpture čija forma direktno ili indirektno asocira na opće (biološke) oblike (Šuvaković, 1999). Apstraktnu je sliku prepoznao 1909. godine u obrnutoj figurativnoj slici koja je okretanjem izgubila svoju predmetnu čitljivost, boje i oblici nisu više opisivali predmete, te nisu govorili ni o čemu drugom nego o samoj slici (Mirenić-Bačić i Ratković, 2000). Jedno od njegovih poznatih umjetničkih djela je *Slika s crnim lukom*, 1912. (slika 1.) koja je potpuno apstraktna. Na njoj su uspostavljeni slobodni prostorni odnosi te tri skupine boja koje se suprotstavljaju ili usuglašavaju oko tajanstvenog luka koji presijeca kompoziciju (Damjanov, 2007).

Slika 1. Vasilij Kandinski, *Slika s crnim lukom*, ulje na platnu, 1912.

Izvor: Damjanov, 2007.

Budući da ga je zaintrigirao odnos glazbe i umjetnosti i u želji da njegova umjetnost poprimi naziv nepredmetnog slikarstva u doslovnom smislu, stvara djela čiji nazivi potječu iz glazbe (*Kompozicije, Impresije i Improvizacije*) (Arnason, 2009). Napravio je ukupno deset *Kompozicija* koje su postale potpuno apstraktne. Kao što je vidljivo na *Kompoziciji VIII, 1923.* (slika 2.) razvio je sistem zasnovan na grafičkim i geometrijskim elementima – rešetkama, izlomljenim linijama, krugovima, zakrivljenim linijama i trakama. Ovi elementi su naslikani plakatno ili trodimenzionalno, u zavisnosti od kompozicije – krug ili lopta, površina ili masa.

Slika 2. Vasilij Kandinski, *Kompozicija VIII*, ulje na platnu, 1923.

Izvor: Trivium Art History, Wassily Kandinsky,
<https://arthistoryproject.com/artists/wassily-kandinsky/composition-8/>;

Pristupljeno: 16.5.2018.

U njegovim *Kompozicijama* osjećamo glazbenu harmoniju, a umjetnička djela *Impresije* (utisci iz vanjske prirode) i *Improvizacije* (utisci iz unutrašnje prirode), nastaju kao rezultat umjetnikovih osjećaja i mašte kojima nastavlja istraživanje odnosa eksplozivnih kompozicija boja i poteza kista, kao što prikazuje slika 3. Takva su djela pokazatelj unutarnjeg stanja duha i raspoloženja umjetnika. Sukladno tome, važno je naglasiti da Kandinski piše jedno od temeljnih djela o apstraktnom slikarstvu pod nazivom „O duhovnom u umjetnosti“ kojim nastoji obrazložiti svoja likovna otkrića i postaviti temelje apstraktne umjetnosti (Ivančević, 2001). Posebno bih naglasila rečenice kojima Kandinski započinje svoje razmišljanje o umjetnosti: „Svako umjetničko djelo dijete je svoga doba, a često i majka naših osjećaja. Tako i svako razdoblje kulture ostvaruje svoju vlastitu umjetnost koja se više ne može ponoviti” (Kandinski, 1999:139). On naglašava da je oponašanje oblika iz prošlosti nalik “oponašanju majmuna” jer ne nosi u sebi načelo unutarnjeg smisla (Kandinski, 1999). Bitno je naglasiti da je naznačio potrebu da se slika čovjekova povezanost sa svemirom te da se koristi apstraktan rječnik, koji bi prikazivao apstraktne kvalitete duhovnosti te koji je funkcionirao slično kao glazba (Davies et al., 2008).

Slika 3. Vasilij Kandinski, *Improvizacija*, akvarel na papiru, 1914.

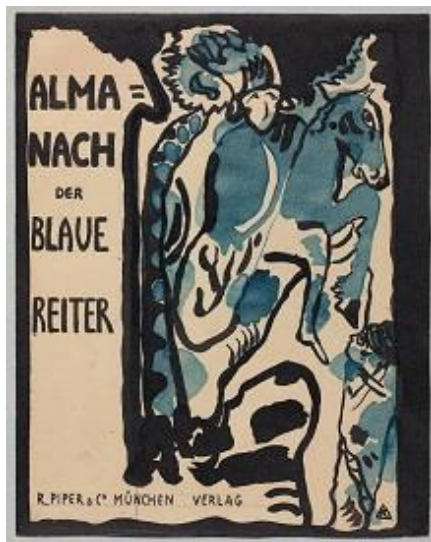
Izvor: Likovna kultura, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, e-galerija; slike,

<http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/images29/Vasilij.Kandinski.Improvizacija.Klamm.1914.JPG>;

Pristupljeno: 16.5.2018.

Kandinski je 1912. stvorio avangardnu grupu *Der Blaue Reiter*, u kojoj su nastala djela potaknuta unutarnjim osjećajima, a ne vanjskom stvarnošću. Grupa je svoje ime uzela od almanaha *Plavi jahač* objavljenog ranije iste godine pod uredništvom Vasilija Kandinskog i Franza Marca (slika 4.) (Lucie-Smith, 2003). „Almanah je dobio ime prema ovoj Kandinskijevoj anegdoti: „ Oboje smo voljeli plavo, Marc konje, a ja jahače. Ime je tako nastalo spontano.” Plava je, prema „O duhovnom u umjetnosti”, boja neba i raja. Ona predstavlja duhovne, transcendentalne sfere. Jahač, česti motiv Kandinskijevih djela, simbolizira tragača i borca. Tako ime “Plavi jahač” simbolizira borbu duhovnog protiv materijalizma i pobjedu avangarde nad tradicijom“ (Becks-Malorny, 2007:84). Za razliku od ekspresionističke skupine *Die Brücke (Most)* u kojoj su osjećaji na platnu izraženi u agresivnim bojama i deformiranim oblicima, nova grupa *Der Blaue Reiter (Plavi jahač)* razmišljala je "o duhovnom u umjetnosti", kako je to Kandinski najavio svojim teorijskim zapisom nastalim 1910. (Ruhrberg, 2004). Pridružili su mu se i njemački ekspresionisti Franz Marc, August Macke i Paul Klee, koji su uvjereni da je suvremeno društvo osuđeno na propast, potražili izlaz u svijetu čiste imaginacije (Hollingsworth, 1998). Kandinski kasnije prelazi na geometrijsku apstrakciju.

Slika 4. Vasilij Kandinski, *Skica za naslovnicu Almanaha Plavog jahača*, akvarel, indijska tinta i olovka na papiru, 1911.

Izvor: Lenbachhaus, Der Blau Reiter,

[http://www.lenbachhaus.de/sammlung/der-blaue-reiter/ausstellungen-und-almanach/;](http://www.lenbachhaus.de/sammlung/der-blaue-reiter/ausstellungen-und-almanach/)

Pristupljeno: 16.5.2018.

4. VITALISTIČKA APSTRAKCIJA

Kako tvrdi Šuvaković (2005), vitalističkom apstrakcijom nazivamo apstraktne slike i skulpture koje likovnom formom najavljuju, simboliziraju ljudski razlog postojanja, herojski čin te sintezu kulture i prirode. Takva su umjetnička djela zasnovana na slobodnoj kiparskoj formi, koja može biti figurativna ikonička forma, deformirana i apstrahirana figurativna forma, kao i apstraktna aikonička forma. Ona su čarobna po tome što kipar svojim radom, gestom i tragom oživljava mrtvu materiju predmeta tako da ona djeluje i prenosi energiju, emocije, značenja i ideje. Od najznačajnijih predstavnika vitalističke apstrakcije je engleski modernistički kipar Henry Moore. Oblici njegovih skulptura obično su apstraktne predodžbe ljudskog tijela, često majka s djetetom ili figure u ležećem položaju koje su javno izložene u mnogim dijelovima svijeta. Njegova najpoznatija skulptura je *Ležeća figura* (slika 5.) koja nije konkretna figura nego predstavlja univerzalni oblik ljudskog tijela. Tražio je da figura bude istovremeno stabilna i slobodna. Skulpture su prostorno ritmizirane i uravnotežene mase.

Slika 5. Henry Moore, *Ležeća figura*, bronca, 1957.

Izvor: Likovna kultura, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Likovni elementi;
Prostor, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije2/moore.jpg>;

Pristupljeno: 16.5.2018.

Također, bitno je izdvojiti poznatog ruskog kipara Constantina Brancusija koji je značajan po prvoj apstraktnoj skulpturi *Ptica u prostoru* (slika 6.). Na skulpturi je prikazano glatko brončano pero koje se dostojanstveno i s lakoćom uzdiže prema nebu.

Nasuprot njega koji teži zatvorenoj formi, Moore formu otvara prema okolnom prostoru koji prodire u volumen dok su rupe i šupljine sastavni dio figure (Babić, 1997).

Slika 6. Constantin Brancusi, *Ptica u prostoru*, bronca, 1928.

Izvor: The Art Minute, Constantin Brancusi and the Ultimate Motif,

<http://www.the-art-minute.com/constantin-brancusi-and-the-ultimate-motif/>;

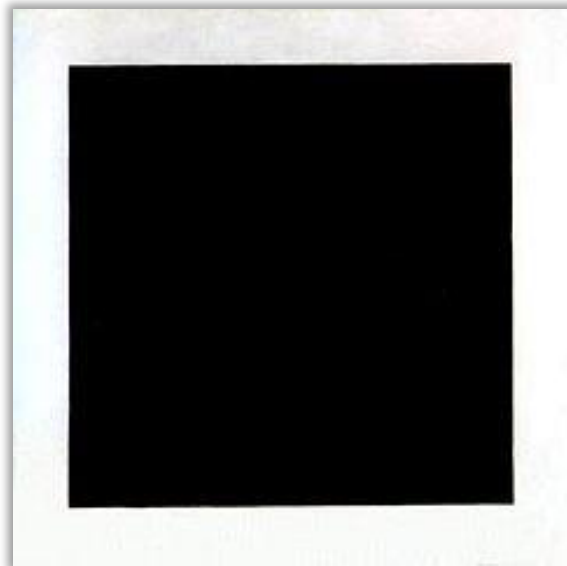
Pristupljeno: 30.5.2018.

Moore je definirao pojam vitalnosti: "Vitalnost i snaga izraza. Za mene djelo prvo treba imati svoju vlastitu vitalnost. Pri tome ne mislim na odraz vitalnosti života, pokret, fizičke akcije, nemir, igre i tako dalje nego na to da djelo u sebi može sadržavati nabijenu energiju, svoj vlastiti intenzivni život, neovisno o predmetu koji predstavlja. Ako djelo ima ovu snažnu vitalnost mi za njega ne vežemo pojam lijepog. Ljepota u kasno grčkom ili renesansnom smislu nije cilj moje skulpture. Između ljepote izraza i snage izraza postoji razlika u funkciji. Namjera prve je da se dopadne osjetilima, dok druga ima duhovnu vitalnost koja je za mene uzbudljivija i prodire dublje od osjeta (...)." (Šuvaković, 2005:663)

Ostala Mooreova djela koja pokazuju zamisao vitalnosti, odnosno, izražavaju životnu energiju su *Kompozicija* (1931.), *Unutrašnji i vanjski oblici* (1953. -1954.), *Glenkilnski križ* (1955.-1956.) i *Stojeća figura (Oštrica noža)* (1961.). Osim njega tu su još i drugi poznati autori vitalističke apstrakcije: Jacques Lipchitz, Pablo Picasso, Barbara Hepworth, Jean Arp, Olga Jevrić, Seymour Lipton, Albert Viani, William Tumbull, Olga Jančić, Branko Ružić itd. (Šuvaković, 2005).

5. GEOMETRIJSKA APSTRAKCIJA

Geometrijska apstrakcija obuhvaća apstraktno slikarstvo i skulpturu čije su likovne forme izvedene iz geometrijskih pravila ili su realizirane geometrijskim shemama. Ona obuhvaća djela suprematizma, konstruktivizma, konkretizma, neokonstruktivizma, minimalne umjetnosti te neogeo slikarstva (Šuvaković, 2005). Najznačajniji predstavnik geometrijske apstrakcije je Kazimir Maljevič, a odlučan prekid s tradicijom je njegovo umjetničko djelo *Crni kvadrat na bijeloj pozadini* (slika 7.) koje ne možemo povezati ni s kakvom idejom ili predodžbom iz vanjskog svijeta. On uzrokuje čistu osjećajnost te iako se doima potpuno zatvorenim likom, Maljevičeva ideja bila je osloboditi proces osjećaja od pojedinačnih likova, događaja i sjećanja (Rismondo, 2012). Nastoji dosegnuti savršen sklad oblika i boja nepredmetnim slikama, kompozicijama crta i osnovnih geometrijskih likova: kvadrata, kružnice i trokuta (Ivančević, 2001). Osim Maljeviča, jedan od predstavnika geometrijske apstrakcije je i Piet Mondrian čije se slike svode na odnose vodoravnih i okomitih crnih crta koje omeđuju površine obojane osnovnim bojama (crvenom, žutom i plavom) te crnom i bijelom bojom, a nešto više riječi o njemu bit će u poglavlju neoplasticizma (str. 19) (Babić, 1997).

Slika 7. Kazimir Maljevič, *Crni kvadrat na bijeloj pozadini*, ulje na platnu, 1915.

Izvor: Ivančević, 2001.

6. VELIKI AVANGARDNI POKRETI

RUSIJA

6.1. Suprematizam

Suprematizam je umjetnički pokret u nepredmetnom slikarstvu koji je osnovao već od prije znan ruski slikar - Kazimir Maljevič (1913. - 1935.). Prema (Karaman, 2009) Maljevič je želio naglasiti čisti osjećaj nepredmetnosti, isključujući svaku pomisao na stvarnost. On je zagovarao čistu geometrijsku apstrakciju, u početku ograničavanjem likovnog izraza na kvadrat, a kasnije trokut i krug (Jakubin, 2003). Njegovo najslavnije suprematističko djelo u kojem je izraženo smanjenje oblika, boje i kompozicije je *Crni kvadrat na bijeloj pozadini*, koji sam već ranije spomenula. Na prvi pogled njegovo je slikarstvo izrazito plošno i hladno. U centralnim kompozicijama, geometrijske oblike dovodi u međusoban sukob. Suprematizam se kasnije proširuje slobodnijim elementima te nastaje još jedno značajno Maljevičevo djelo *Bijeli kvadrat na bijeloj pozadini* koje je predstavljalo krajnji cilj suprematizma - apsolutnu bespredmetnost (De Giorgis i Prette, 2003). Maljevič pokretom i ritmom obilježava osnovne geometrijske likove, kao što je vidljivo na slici 8. Slika prikazuje trinaest kvadrata, pravokutnika i linija crvene, žute, crne i plave boje na bijeloj pozadini. Svi ovi oblici ostavljaju dojam pokretljivosti upravo zato što djeluju kao da padaju i u isto se vrijeme dižu. Bitno je naglasiti da Maljevič svoj put prema apstrakciji uspoređuje s polijetanjem zrakoplova: „Ono poznato povlači se sve dalje i dalje u pozadinu.“ (Farthing, 2015:402). Za njega let nije vođen praktičnom svrhom, već emocijama (uzbuđenjem).

Slika 8. Kazimir Maljevič, *Zrakoplov u letu*, ulje na platnu, 1915.

Izvor: Farthing, 2015.

6.2. Konstruktivizam

Nasuprot suprematizma, nastaje pokret pod vodstvom ruskog umjetnika Vladimira Tatljina (1885. – 1953.) koji se također zasniva na geometriji, ali i stvaranju različitih apstraktnih konstrukcija - reljefa od različitih materijala (drvo, staklo, žica) te kontrareljefa - prostorne konstrukcije obješene na metalne žice, kao što prikazuje slika 9. Na slici vidimo spiralni toranj visok četiristo metara u koji su ugrađeni kocka, piramida i stožac (Hollingsworth, 1998). Kako bi ukazao na suprotnost statičnom, zatvorenom volumenu, konstruktivizam uporabom šupljih struktura te geometrijskih likova nastoji stvoriti napetost u zatvorenom prostoru. Namjera konstruktivista bila je isključivanje stvarnosti i realnih odnosa te njihova zamjena drugačijim konstruktivno - estetskim fenomenima (Karaman, 2009). Tatljinu se pridružuju Aleksandar Rodčenko, Nikolaus Pevsner, Naum Gabo i drugi. Ovaj umjetnički pokret kasnije utječe na funkcionalizam i Bauhaus u arhitekturi.

Slika 9. Vladimir Tatlin, *Spomenik Trećoj internacionali (model)*, drvo i metal, 1920.

Izvor: Lucie-Smith, 2003.

6.3. Rejonizam

Rejonizam je jedan od brojnih umjetničkih avangardnih pokreta nastao u Rusiji 1912. godine, čiji su predstavnici bili Mihail Larionov i Natalija Gončarova. Prema Ivančeviću (2001) svjetlost se širi zrakasto, te slikarstvo treba dočarati zrake svjetlosti (franc., rayon = zraka). Polazeći od kubizma, futurizma i orfizma, ova umjetnost teži osamostaljenju oblika i boja. Kompozicija se gradi od isprepletenih snopova zraka snažnih boja koje predstavljaju svjetlosne zrake što se lome i reflektiraju od pojedinih predmeta (De Giorgis i Prette, 2003). Kako tvrdi (Farthing, 2015), slikari su prikazivali zrake koristeći se dijagonalnim linijama boje (najčešće špatulom nanesenom na platno) koje presijecaju cijelu površinu slike, kao što vidimo na slici 10.

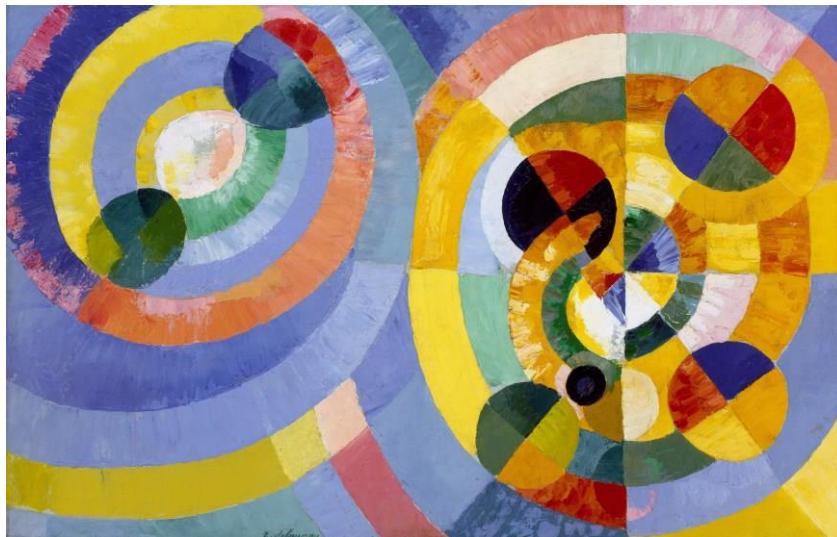

Slika 10. Mihail Larionov, *Rejonizam*, ulje na platnu, 1912./1913.

Izvor: Ruhrberg, 2004.

6.4. Orfizam

1911. godine javlja se novi pravac u slikarstvu – orfizam, nazvan prema mitskom pjevaču i sviraču Orfeju. Ime mu je 1912. nadjenuo Guillaume Apollinaire, a njegovi predstavnici bili su slikarski par Robert i Sonia Delaunay, František Kupka, Francis Picabia i dr. (Ivančević, 2001). Kako tvrdi Jakubin (2003), orfizam predstavlja slobodno komponiranje boja snažnih kontrasta i tonova bez oponašanja prirodnih oblika. Slikar bojama, tonovima, likovima i oblicima slobodno komponira umjetničko djelo, kao što skladatelj slobodno komponira tonove i zvukove kakvih u prirodi nema. Prema (Ivančević, 2001), glavna tema slika bili su apstraktni krugovi svjetlijih boja, koji su ponekad nalikovali dugi ili širenju valova zvuka, kao što prikazuje slika 11.

Slika 11. Robert Delaunay, *Kružni oblici*, ulje na platnu, 1930.

Izvor: Guggenheim, Robert Delaunay,

<https://www.guggenheim.org/artwork/1026>;

Pristupljeno: 21.5.2018.

NIZOZEMSKA

6.5. Neoplasticizam/De Stijl

Neoplasticizam, u prijevodu „novi plasticizam“ nizozemski je umjetnički pokret koji je težio čistoj geometrijskoj apstrakciji svođenjem na osnovne elemente (linija i ploha) i boje (crvena, plava, žuta) (Jakubin, 2003). Predstavnici pokreta su: Piet Mondrian, Theo Van Doesburg, Gerrit Thomas Rietveld i druga skupina slikara, kipara, arhitekata, dizajnera i pjesnika koji uređuju časopis pod nazivom *De Stijl*. Glavni ciljevi pokreta bili su stvaranje univerzalnosti, ukidanje individualnosti umjetnika, identifikacija umjetnosti sa životom i usredotočenje na sve oblike plastične umjetnosti, od slikarstva do arhitekture i dizajna. Kritika neoplasticizma jest pretjerani intelektualizam u umjetnosti, zamjena osjećaja čistim tonovima i geometrijskim oblicima, te slikarstvo nazvano običnom igrom boja i ukrasnih oblika (Marion et al., 2000). Neoplasticizam je imao velik utjecaj na racionalističku arhitekturu i primijenjenu umjetnost. Sukladno tome, Mondrianovi su suradnici iz *De Stijla* nastojali provesti njegove teorije u arhitekturi i dizajnu interijera. Dizajner namještaja i arhitekt, Gerrit Thomas Rietveld dizajnirao je poznatu *Crveno-plavu stolicu* (slika 12.), što predstavlja prvi pokušaj da se neoplasticizam primijeni na dekorativnu umjetnost. Kao što vidimo, korištene su ravne plohe i osnovne boje kako bi se uspostavila Mondrianova dinamična ravnoteža (Davies et al., 2008).

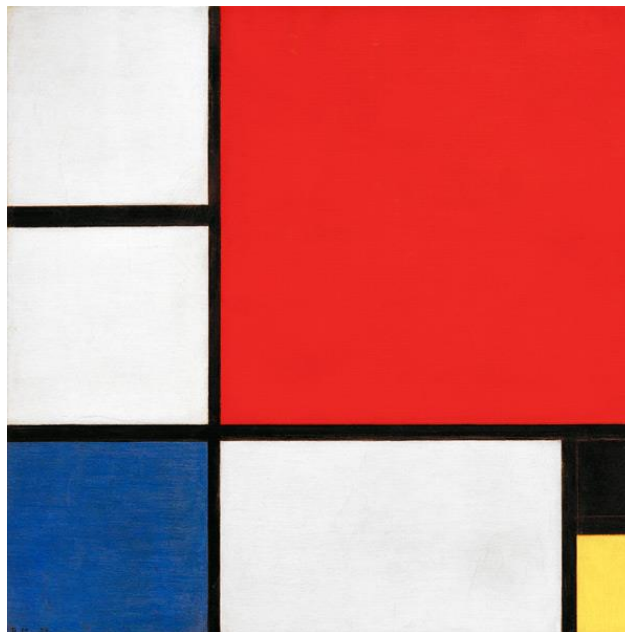

Slika 12. Gerrit Thomas Rietveld, *Crveno-plava stolica*, lakirano drvo, 1918.

Izvor: Karaman, 2009.

6.5.1. Piet Mondrian – sklad geometrije

Glavni predstavnik neoplasticizma, Piet Mondrian, nastojao je stvoriti slobodan ritam uporabom okomitih linija i primarne boje, te nametnuti strogoću neredu stvarnog života izbjegavanjem subjektivnih elemenata koje nagovještavaju zakrivljene linije i emocionalne uporabe boja (Marion et al., 2000). Nastojao je u svojoj umjetnosti ponoviti nevidljivu strukturu svemira. Kao što prikazuje slika 13., Mondrian svakom elementu pridaje jednaku važnost. Slika pruža osjećaj beskonačnosti i golema prostora, zahvaljujući pravokutnicima koji se protežu preko rubova platna (Davies et al., 2008).

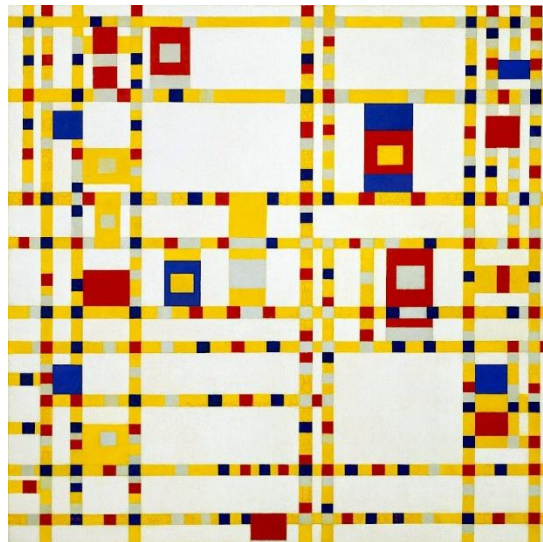

Slika 13. Piet Mondrian, *Kompozicija s crvenim, plavim i žutim*, ulje na platnu, 1929.

Izvor: Hollingsworth, 1998.

Postoji kompozicija linija i kompozicija boja. Kako god okrenemo, promatrajući ili linije, ili boje, kompozicija je pokrenuta u svim smjerovima te kažemo da je otvorena. Linije samo omeđuju obojene plohe sa dvije ili tri strane, te se sijeku pod pravim kutom. Najveća obojena ploha jest crvena, poslije nje nešto manja plava te žuta najmanja aktivna ploha. Ostale plohe su neutralne (bijela, siva i crna) (Damjanov, 2007). Prema (Farthing, 2015), Mondrian je posebnu važnost davao horizontalnim i vertikalnim linijama koje se sijeku te jednobojnim poljima koja pozivaju promatrača na istraživanje.

U nekim djelima ritam ipak postaje razigraniji. Kompozicije obogaćuje bojom stvarajući ritmizirane geometrijske površine inspirirane jazzom ("Broadway Boogie-Woogie"), kao što prikazuje slika 14.

Slika 14. Piet Mondrian, *Broadway Boogie Woogie*, ulje na platnu, 1942.-1943.

Izvor: Trivium Art History, Piet Mondrian,

[https://arthistoryproject.com/artists/piet-mondrian/broadway-boogie-woogie/;](https://arthistoryproject.com/artists/piet-mondrian/broadway-boogie-woogie/)

Pristupljeno: 26.5.2018.

7. APSTRAKTNA UMJETNOST PRVE POLOVICE 20. STOLJEĆA U HRVATSKOJ

Apstraktna umjetnost u Hrvatskoj javlja se u vrijeme Josipa Seissela koji stvara svoju prvu apstraktnu sliku *Pafama* 1922. godine. Za vrijeme nastanka ove prve apstraktne kompozicije u hrvatskoj likovnoj umjetnosti, Seissel je djelovao pod pseudonimom Jo Klek (Karaman, 2009). Smatran je najvažnijim slikarom zenitističkog pokreta koji se preko časopisa *Zenit* razvio u Zagrebu. Pokretač i urednik časopisa bio je Ljubomir Micić, a objavljivan je od 1921. do 1923. godine. Nastavio je izlaziti u Beogradu sve do svog gašenja s 43. brojem, 1926. godine. Njegova umjetnička djela imaju mnoge značajke konstruktivizma. Na njima su naglašene geometrijske forme, konstruktivističko postavljanje planova slike, kao i eksperimentiranje s kolažima i letrizmom. Kao što prikazuje slika 15., kompozicija se temelji na načelima suprematizma i geometrijskim oblicima na crnoj pozadini (pravokutnik, trokut, višekutnici i stožac). Također, kompozicijom dominiraju osnovne boje (crvena, žuta i plava). Naziv "Pafama" skraćenica je od PApier FARben MALerei, odnosno - papir, boja, slika. Te se riječi odnose na umjetnikovu usmjerenost na slikarski proces i materijale, pa je konstruktivistički kolaž iz 1922. godine primjer odraza suvremenih umjetničkih kretanja u ondašnjem Zagrebu (Matica hrvatska, Vijenac 469, <http://www.matica.hr/vijenac/469/povratak-avangardnog-kazalista-19603/>; Pristupljeno: 5.6.2018).

Slika 15. Josip Seissel, *Pafama*, kolaž papir i pastele, 1922.

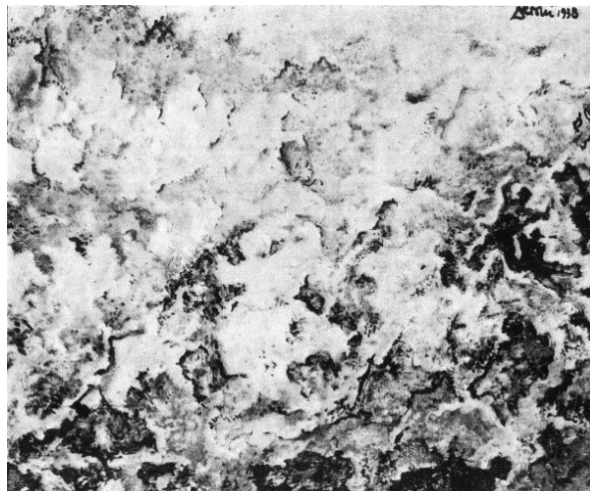
Izvor: Europeana collections,

https://www.europeana.eu/portal/hr/record/2063611/CRO_280_002.html#&gid=1&pid=1; Pristupljeno: 5.6.2018.

Nakon njega, apstrakcija doživljava ponovni procvat krajem 1930-ih godina u slikarstvu Marijana Detonija. Umjetnici osjetljivi na socijalne probleme vremena, formirali su grupu *Zemlja*, čiji su članovi osim Detonija bili Antun Augustinčić, Krsto Hegedušić, Vinko Grdan, Leo Junek, Frano Kršinić, Omer Mujadžić, Oton Postružnik, Ivan Tabaković, Josip Generalić, Franjo Mraz i drugi. Predsjednik grupe bio je arhitekt Drago Ibler, a sama grupa zalagala se za raznolikost likovnog izraza, oslonjenog na pučku jednostavnost i pripovijedanje, osjetljivost na socijalne probleme, ideju humanosti i pravednosti, kao i kritiku građanskog društvenog poretka (Karaman, 2009).

U svom manifestu "zemljaši" kažu: „*Treba živjeti životom svog doba. Treba stvarati u duhu svog doba. Suvremeni život prožet je socijalnim idejama i pitanja kolektiva su dominantna. Umjetnik se ne može oteti htijenjima novoga društva i stajati izvan kolektiva. Jer je umjetnost izraz naziranja na svijet. Jer su umjetnost i život jedno.*“ (Knjižnice grada Zagreba; Zemljaši, <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/zemljasi/23763>; Pristupljeno: 16.6.2018).

Vrhunac Detonijeva iskustva u grupi *Zemlja* označavaju poznate slike iz 1935. godine pod nazivom *Pijana kočija* i *Prehrana*. Njegovo najčešće citirano djelo jest *Fantazija oronulog zida I* iz 1938. (slika 16.)

Slika 16. Marijan Detoni, *Fantazija oronulog zida I*, pijesak, 1938.

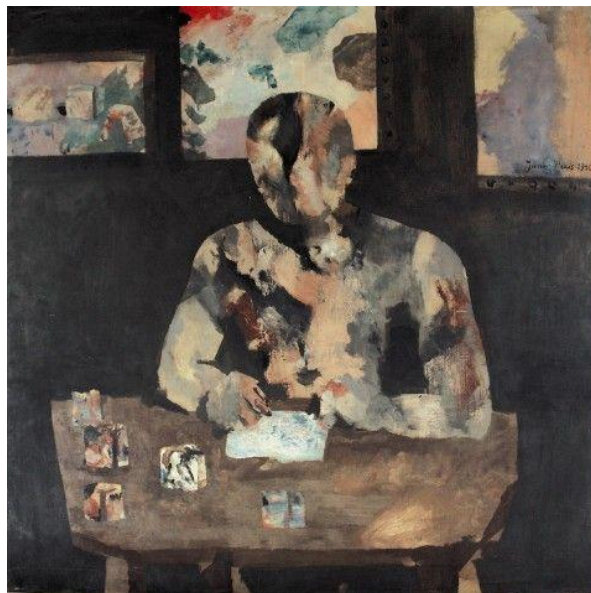
Izvor: *Život umjetnosti*, 31, 1981.

https://www.ipu.hr/content/zivot-umjetnosti/ZU_31-1981_082-083_Makovic.pdf;

Pristupljeno: 20.6.2018.

Djelo je promatrano, kako unutar umjetnikova opusa tako i unutar hrvatskog slikarstva, kao izuzetak, te slučajan pomak od Detonijevog figurativnog jezika hrvatskog slikarstva s kraja četvrtog desetljeća (Život umjetnosti, https://www.ipu.hr/content/zivot-umjetnosti/ZU_31-1981_082-083_Makovic.pdf; Pristupljeno: 20.6.2018).

Prema Domljan (2005), apstraktna se umjetnost u hrvatskom slikarstvu također javlja i kod slikara Lea (Leopolda) Juneka, čije je slikarstvo potpuno različito od svih u Hrvatskoj te nema uzora, što ga definitivno izdvaja od ostale likovne produkcije. Njegovo se stvaralaštvo kretalo od impresionizma do nadrealizma. Kao slikar ostat će trajno zapamćen po svojim pejzažima i gradskim motivima, naslikanim oštro suprotstavljenim bojama, odnosno mrljama boje unutar linearno određenih obrisa. Slikom *Crtač* (slika 17.) iz 1940. započinje razdoblje apstrakcije.

Slika 17. Leo (Leopold) Junek, *Crtač*, akvarel, 1940.

Izvor: Moderna galerija; Nacionalni muzej moderne umjetnosti,

<http://www.moderna-galerija.hr/treca-izlozba-taktilne-galerije-mg/>;

Pristupljeno: 5.7.2018.

Osim njega, bitno je izdvojiti i Antuna Motiku, hrvatskog slikara, značajnog po raznim crtežima i kolažima, čiji procvat seže između 1941. – 1952. godine.

Puni kontinuitet apstraktne umjetnosti u Hrvatskoj može se pratiti tek od 1951., kada se javlja skupina »EXAT 51« (I. Picelj, A. Srnec, V. Kristl i B. Rašica) koja je uvelike utjecala na razvoj raznih smjerova apstraktne umjetnosti kod mlađih umjetnika.

Zalažući se za potpunu umjetničku slobodu, skupina promovira apstraktnu umjetnost. U isto vrijeme apstrakciji se priklanja i Edo Murtić, na čiji je rad utjecalo akcijsko slikarstvo i enformel. U duhu enformela, tijekom 1950-ih i ranih 1960-ih u Hrvatskoj rade O. Gliha, F. Kulmer, O. Petlevski, B. Baretić, J. Vaništa, Đ. Seder te kipari V. Bakić, I. Kožarić, D. Džamonja i S. Luketić.

Nakon raspada grupe »EXAT 51« pojedini članovi nastavljaju sa geometrijskom apstrakcijom (I. Picelj, A. Srnec), dok se drugi približavaju minimalističkoj umjetnosti. Optička istraživanja (M. Šutej) i minimalizam (Lj. Šibenik, M. Galić i A. Kuduz) nastavljaju sa geometrijskom apstrakcijom, a hermetičku varijantu ostvaruje J. Knifer sa umjetničkim djelom *Meandar*.

U drugoj polovici 1970-ih vrijedan doprinos primarnom i analitičkom slikarstvu dali su B. Demur, D. Sokić, M. Bijelić, A. Rašić, Ž. Kipke, A. Maračić, G. Petercol i dr.

Njihovim se djelom u hrvatskoj sredini napušta područje apstraktne umjetnosti (Domljan, 2005).

8. MONDRIANOVA KOMPOZICIJA KAO POTICAJ ZA LIKOVNU AKTIVNOST U VRTIĆU

U dječjem vrtiću „Centar“ u Puli, pod vodstvom mentorice Jadranke Banković Matijašević provela sam likovnu aktivnost na temu: „Kompozicija s crvenim, plavim i žutim“ nizozemskog slikara Pieta Mondriana o kojem sam već ranije govorila. Izabrala sam ovu temu zbog toga što su mi se Mondrianova umjetnička djela činila najzanimljivijim za provedbu aktivnosti. Prisjetimo li se ranije (sl. 13.) djelo sadržava samo primarne boje (crvena, žuta i plava) te akromatske (crna i bijela). Sastoji se od jednog kvadrata, šest pravokutnika te vodoravnih i okomitih linija. Sukladno tome, tematski likovni sadržaj rada, odnosno glavni likovni problem bit će kompozicija i ploha, primarne boje te odnos geometrijskih likova (kvadrata i pravokutnika). U mješovitoj skupini „Sovice“ boravi 24 djece. Od toga je 14 dječaka i 10 djevojčica. Nema djece sa posebnim potrebama. Prije same izvedbe konzultirala sam se s mentoricom i profesoricom o provedbi aktivnosti. Osmislila sam i pripremila sva sredstva i materijale potrebne za rad. U nastavku slijedi priprema za izvođenje i detaljniji tijek aktivnosti uz fotografije.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Preddiplomski stručni studij predškolskog odgoja
Akademska godina 2017./2018.

8.1. Priprema za izvođenje aktivnosti iz Metodike likovne kulture

Tema: Piet Mondrian - „Kompozicija s crvenim, plavim i žutim“

DJEČJI VRTIĆ: „Centar“, Pula

MENTORICA/ODGOJITELJICA: Jadranka Banković Matijašević

STUDENTICA: Ines Idek

21.9.2018., Pula

USTANOVA: Dječji vrtić „Centar“

DATUM IZVOĐENJA AKTIVNOSTI: 21.9.2018.

ODGOJITELJICA: Jadranka Banković Matijašević

ODGOJNA SKUPINA: „Sovice“ (mješovita dobna skupina)

BROJ DJECE U SKUPINI: skupina se sastoji od 24 djece, od toga 14 dječaka i 10 djevojčica u dobi od 3 do 6 godina

PSIHOFIZIČKE KARAKTERISTIKE SKUPINE: nema djece sa posebnim potrebama

MOTIV KAO POTICAJ: : likovni i kompozicijski elementi – geometrijski likovi (kvadrat i pravokutnik)

LIKOVNO PODRUČJE RADA: oblikovanje na plohi (slikanje)

LIKOVNA TEHNIKA: kolaž papir

MATERIJALI: papiri, kolaž papir, škare, ljepljivo

TEMATSKI LIKOVNI SADRŽAJ RADA, LIKOVNI PROBLEM: kompozicija, ploha, primarne boje, geometrijski oblici (kvadrat, pravokutnik), odnos veće-manje

OBLICI RADA: frontalni, individualni, grupni

METODE RADA:

- metoda razgovora
- metoda usmenog izlaganja
- metoda slušanja
- metoda analitičkog promatranja
- metoda demonstracije
- metoda igre

CILJ OBLIKOVANJA TEME: stvarajući vlastitu kompoziciju, spontano likovno uočavati, istraživati i izražavati raspored i odnose veličina različitih geometrijskih oblika i boja

ZADAĆE LIKOVNOG SADRŽAJA RADA:

OBRAZOVNE:

- uočavati, istraživati i izražavati raspored i odnose veličina različitih geometrijskih oblika i boja
- usavršavati znanje rada likovnom tehnikom: kolaž papir
- usavršavati znanje rada tehnikom škarica (starija djeca)

ODGOJNE:

- razvijati kreativnost
- razvijati estetske i radne sposobnosti
- razvijati želju za likovnim izražavanjem
- razvijati koncentraciju
- razvijati samostalnost, upornost i osjećaj za sklad
- poticati pozitivan odnos prema vlastitom radu
- poštivati tuđi rad
- poticati odnos prema drugom djetetu, jedno dijete prema skupini, dijete prema djetetu
- formirati stavove

FUNKCIONALNE:

- razvijati određene psihomotoričke sposobnosti pri likovnom izražavanju
- razvijati finu motoriku
- razvijati kreativno mišljenje
- razvijati vizualnu percepciju, maštu i pamćenje

GRUPIRANA TEHNIČKA SREDSTVA I LIKOVNE TEHNIKE:

- lutke (geometrijski likovi, slikar)
- igrokaz „Čudnovate boje“
- različite slike kompozicija slikara Pieta Mondriana
- papiri
- kolaž papir
- škarice
- ljepilo
- matematička igra „Stavi kocku gdje pripada“
  - kocke u različitim bojama – crvena, žuta, plava i zelena
  - kutija od jaja
  - podložak

AKTIVNOSTI KOJE SU PRETHODILE: motivacijski razgovor i izvedba igrokaza

ORGANIZACIJA RADA: uvodni dio - formacija polukruga, glavni i završni dio - za stolovima

ZAMIŠLJENI TIJEK AKTIVNOSTI

UVODNI DIO:

Aktivnost započinjem pripremanjem prostora i okupljanjem djece u polukrug. Pripremit ću lutkarsku predstavu uz igrokaz „Čudnovate boje“ koja će djecu postupno uvesti u likovnu aktivnost i motivirati za daljnji rad. Nakon lutkarske predstave, razgovarat ću s djecom o sadržaju. Upitat ću ih koje se boje pojavljuju u predstavi te jesu li primijetili kojih su geometrijskih likova. Pretpostavljam da će odgovoriti da su to crvena, žuta i plava boja te da se pojavljuju u obliku kvadrata i pravokutnika. Zatim ću ih upitati što se događa u predstavi i koja boja dolazi posljednja. Pretpostavljam da će odgovoriti da se boje hvale koja je od njih najljepša te da posljednja dolazi crna boja. Reći ću im da su crvena, žuta i plava osnovne boje pomoću kojih dobivamo ostale. Također, reći ću im da crna nije boja, ali da pomoću nje dobivamo različitu nijansu željene boje. Upitat ću ih kako završava predstava i tko se pojavljuje na samom kraju. Pretpostavljam da će odgovoriti da se pojavljuje slikar koji govori da su sve boje jednako lijepe i važne. Nakon što ponovimo boje, uvest ću ih u temu tako što ću im pokazati različite kompozicije geometrijskih likova slikara Pieta Mondriana. Razgovarat ćemo o tome što primjećuju tako što ću im postaviti sljedeća pitanja: „Što vidite na slikama?“ Pretpostavljam da će odgovoriti kvadrate u bojama. „Koje boje vidite?“ Pretpostavljam da će odgovoriti da vide crvenu, žutu, plavu, crnu i bijelu boju. Zatim ću ih pitati može li mi netko pokazati boje na slikama. Pretpostavljam da će pokazati određene boje.

GLAVNI DIO:

Nakon ispitivanja postaviti ću djecu za stolove i pripremiti za likovnu aktivnost. Rasporedit ću potrebne materijale za rad na stolove. Glavni likovni problem bit će istraživanje i izražavanje rasporeda i odnosa veličina različitih geometrijskih oblika i boja stvaranjem vlastitih kompozicija. Demonstrirat ću djeci rad već poznatom likovnom tehnikom kolaž papira. Pozvat ću ih da se poigraju kolaž papirom i izrade svoje kompozicije od manjih i većih crvenih, plavih, žutih, crnih i bijelih ploha. Mlađoj ću djeci unaprijed ponuditi već gotove manje i veće plohe papira u osnovnim bojama, kraće i duže trake crne boje te manje kvadrate i pravokutnike bijele boje koje će sama lijepiti i raspoređivati po papiru. Pomagat ću im u nanošenju ljepila na podlogu papira. Starija će djeca samostalno izrezivati i lijepiti kolaž papir. Tijekom slikanja usmjeravat ću i poticati djecu da obrate pozornost na manje i veće geometrijske oblike.

Dodatno ću pomagati onoj djeci ukoliko primijetim da je potrebna pomoć tijekom rada zadanom tehnikom.

Kao rasterećenje od aktivnosti ponudit ću im matematičku igru „Stavi kocku gdje pripada“ tako što ću im ponuditi kocke različitih boja (crvene, žute, plave i zelene) koje će prema zadanom podlošku stavljati na zadano mjesto u kutiju za jaja.

ZAVRŠNI DIO:

U završnom dijelu porazgovarat ćemo o protekloj aktivnosti. Radove ćemo analizirati uz individualni i grupni razgovor. Upitat ću ih što su novo naučili, što im se najviše sviđelo tijekom aktivnosti te poticati na samostalno donošenje vlastitog mišljenja. Nakon svega zamolit ću ih da mi pomognu spremiti materijale i sve likovne radove.

LITERATURA

GRGURIĆ, N. i JAKUBIN, M. (1996.) *Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.

HERCEG, L., KARLAVARIS, B. i RONČEVIĆ, A. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa d.d.

JAKUBIN, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike – temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.

PRILOG

IGROKAZ „ČUDNOVATE BOJE“:

SLIKAR: Prije mnogo vremena boje su sudjelovale u strašnoj prepirci. Svaka se boja proglašavala najboljom, najvažnijom i najpotrebnijom.

ŽUTA BOJA veselo se pojavi ushićena vlastitom ljepotom: Ja sam lijepa. Ja sam najljepša. Jedina i jedinstvena. Ja sam najvažnija. Pjevušila je.

Dolazi PLAVA BOJA: Prestani se derati i tuliti. Ideš mi na živce.

ŽUTA BOJA: Ne tulim. Pjevam o svojoj ljepoti i jedinstvenosti. Ja donosim osmijeh, veselje i toplinu svijetu. Kada procvjetaju suncokreti kao da se cijeli svijet smije. Bez mene ne bi bilo radosti. Sunce je žuto, mjesec je žut, zvijezde su žute. Zar ne vidiš da sam obojila Sunce koje je izvor života? Ja sam najvažnija.

PLAVA BOJA: A gdje bi bilo to tvoje Sunce da nema neba? Gdje bi onda bilo to tvoje Sunce? Ti misliš samo na zemlju, a ne uzimaš u obzir nebo i more koje sam obojila. Voda je izvor života i dolazi nam iz nebeskih oblaka sve do morskih dubina. Plavetnilo neba daje nam prostor, mir i vedrinu. Bez mene ne bi bilo ničega. Znači, ja sam važnija od tebe – reče prkosno.

ŽUTA BOJA: Ti da si važnija od mene? – reče ljutito.

Započeta prepirka pretvori se u ozbiljnu svađu.

Žuta boja udari plavu, plava joj uzvratila i nastane zbrka. Ali gle čuda, dolazi CRVENA BOJA.

Oglasi se CRVENA: Slušajte vi, hvalisavice! Ne mogu slušati sva ta vaša hvalisanja i prenemaganja. Zaboravljate da sam ja najvažnija jer kada se zapalim, mogu vas sve progutati.

I da bi dokazala svoju tvrdnju, Crvena se protegne kao vatra i suknu u zrak.

Poviče CRVENA: Vidite li što sve mogu. Ipak sam ja najvažnija! Kraljica sam među vama. Ja sam boja krvi, a krv je život. Boja sam opasnosti i hrabrosti. Spremna sam boriti se. Palim vatru u krvi i bez mene bi zemlja bila pusta kao i mjesec. Ja sam boja strasti, ljubavi, crvene su ruže i makovi...

No u međuvremenu spusti se noć i sve potone u crno.

Iznenada se pojavi CRNA BOJA: Eto vam vaše važnosti. Sada se ni ne vidite. Tko je onda glavni?

SVE BOJE: Ti i nisi boja. Ti si obično crnilo.

Dolazi SLIKAR: I tako su boje nastavile raspravu u uvjerenju da je svaka važnija od ostalih. Svađajući se i ne primjećujući da su počele gubiti svoje pravo značenje. S pojavom novog dana sve boje opet oživješe, zablistaše i vjerojatno bi se opet i posvađale da nije bilo mene. Htio sam naslikati ljepotu vedrog ljetnog dana. Slušao sam kako su se boje međusobno svađale i kako je svaka vjerovala da je jedinstvena i najvažnija. Odlučio sam ih pomiriti i objasniti im da su za mene sve one jednako lijepe i važne.

SLIKAR: Dobro me slušajte. Za moje slikanje potrebne ste mi sve. Zato ću vas sve smjestiti na moju paletu. Tu će svaka od vas naći svoje mjesto. Sve ste mi potrebne.

SVE BOJE: A što će biti s onom zlobnom Crnom? - povikaše u glas.

SLIKAR: Crna i bijela nisu boje, ali i one su mi potrebne. Dodajući jednu ili drugu nekoj od vas, dobivat ću različitu nijansu, snagu ili dubinu željene boje. Svaka od vas bit će jedinstveni dio ugođaja i ljepote mojih slika. Ljudi će vas prepoznati i cijeniti.

SLIKAR zaokruži još jednom pogledom cijeli krajolik i pozove sve boje:

Hajde da zajednički zabilježimo ovu jedinstvenu ljepotu prirode i sačuvamo je za budućnost. Sve su boje lijepe i važne na svoj način.

FOTOGRAFIJE

TIJEK RADA AKTIVNOSTI

Slika 18. *Lutke za igrokaz „Čudnovate boje“*

(fotografirala: odgojiteljica Jadranka Banković Matijašević)

Slika 19. *Ponuđene slike kompozicija slikara Pieta Mondriana*

(fotografirala: odgojiteljica Jadranka Banković Matijašević)

Slika 20. *Tijek rada aktivnosti kolaž papirom (starija djeca)*

(fotografirala: autorica rada)

Slika 21. *Tijek rada aktivnosti kolaž papirom (mlađa djeca)*

(fotografirala: autorica rada)

Slika 22. Matematička igra „Stavi kocku gdje pripada“

(fotografirala: autorica rada)

8.2. Analiza dječjih radova

U provedenoj aktivnosti sudjelovalo je petnaestero djece. Tijekom cijele aktivnosti djeca pokazuju zainteresiranost i koncentraciju. S obzirom na zaista usmjerenu pažnju, aktivnost je prošla uspješno.

Nakon završene aktivnosti, analizirali smo radove uz individualni i grupni razgovor. U nastavku slijedi analiza šest odabranih radova.

Sva djeca slobodno izražavaju svoj doživljaj likovnog djela kojeg su promatrali, što možemo vidjeti na likovnim radovima koji slijede.

Slika 23. *Kompozicija dječaka E. Š.* (5 godina i 7 mjeseci)

(fotografirala: autorica rada)

U usporedbi s ostalom djecom, dječak je proveo najviše vremena izrađujući svoju kompoziciju. U potpunosti je usmjerio pažnju na svoj rad te je vrlo pažljivo slagao oblike jedne pored drugih. Precizno je izrezivao kolaž papir kako bi dobio što pravilnije oblike. Inzistirao je na ispunjavanju cijelog papira te je podjednako koristio sve boje.

Slika 24. *Kompozicija djevojčice K. P. (5 godina i 5 mjeseci)*

(fotografirala: autorica rada)

Tijekom aktivnosti, djevojčica je samostalno izrezivala i lijepila oblike prema redosljedu. Izrezivala je veće oblike te ih pravilno nizala od gore prema dolje s lijeva na desno. Započela je od bijelih, zatim je prešla na plave, žute, crne te posljednje crvene pravokutnike. Na samom kraju, rub papira je popunjavala dužim trakicama.

Slika 25. *Kompozicija dječaka D. C. (5 godina i 3 mjeseca)*

(fotografirala: autorica rada)

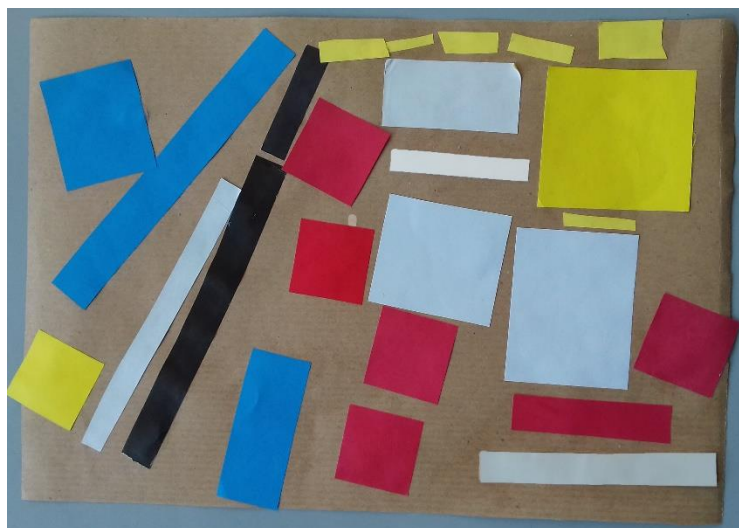
Tijekom izrade kompozicije, dječak je kombinirao veće, a potom manje oblike raspoređujući ih na plohu jedne pored drugih. Koristio je sve boje i oblike koji su mu bili ponuđeni, osim bijele boje. Oblike je nizao nasumičnim odabirom s ciljem ispunjavanja cijele plohe.

Slika 26. *Kompozicija dječaka H. H. (4 godine i 9 mjeseci)*

(fotografirala: autorica rada)

Izradu kompozicije dječak je započeo slaganjem tri velika pravokutnika u središte rada, a zatim nizanjem crvenih pravokutnika postavljajući ih u koso. Plohu ispunjava dodavanjem žutog, crnog te bijelih pravokutnika uz sam rub papira. Bila mu je potrebna mala pomoć tijekom izrade.

Slika 27. *Kompozicija dječaka E. P. (4 godine i 2 mjeseca)*

(fotografirala: autorica rada)

Tijekom izrade kompozicije, dječak je koristio sve boje i oblike koji su mu bili ponuđeni. Samostalno je lijepio oblike postavljajući ih u koso. Tijekom izrađivanja, pažnju je u potpunosti usmjerio na svoj rad.

Slika 28. *Kompozicija djevojčice A. K. (3 godine i 8 mjeseci)*

(fotografirala: autorica rada)

Tijekom aktivnosti, djevojčica je lijepila kolaž papir u slojevima. Izradu kompozicije započela je slaganjem crnih trakica unutar kojih niže ostale manje i veće oblike u svim bojama. Djevojčica pokazuje koncentraciju tijekom cijele aktivnosti. Lijepila je oblike jedne preko drugih te se nije obazirala na to što neki oblici izlaze van plohe na koju lijepi.

9. ZAKLJUČAK

Ovim završnim radom nastojala sam otkriti i bliže upoznati apstrakciju s naglaskom na prvu polovicu 20. stoljeća. Analizirajući sam rad, nema jedinstvene definicije koja bi mogla opisati što apstrakcija zaista jest. Ona se temelji na odbacivanju stvarnosti i prikazivanju vlastitog doživljaja, unutarnjih osjećaja i misli. Svaki pojedinac doživljava i tumači apstraktna umjetnička djela na drugačiji način. Takva se djela itekako razlikuju od figuralnih jer nastoje pojednostaviti stvarnost u geometrijske likove. Apstraktne slike bile su rezultat umjetnikove mašte i apstrakcije. Umjetnici tog vremena stvaraju nove pravce koji su se izmjenjivali relativno brzo, ali s istim ciljem zalaganja za nove načine viđenja stvarnosti. Od najznačajnijih predstavnika bitno je naglasiti začetnika apstrakcije Vasilija Kandinskog, osnivača geometrijske apstrakcije Kazimira Maljeviča, te glavnog predstavnika neoplasticizma Pieta Mondriana. Apstrakcija u Hrvatskoj doživljava procvat za vrijeme formiranja grupe *Zemlja* čiji su se članovi zalagali za raznolikost likovnog izraza, jednostavnost i osjetljivost na socijalne probleme. Sukladno navedenom, možemo zaključiti da je umjetnost 20. stoljeća donijela niz velikih promjena i događanja te da je drugačija od bilo koje druge umjetnosti. Također, cilj rada bio je objasniti važnost apstrakcije u djeteta predškolske dobi. Nastojala sam otkriti na koji način djeca prihvaćaju apstrakciju te u kojoj mjeri im se ona sviđa. Unatoč tome, smatram da je unutar odgojno-obrazovnog procesa djecu potrebno dodatno usmjeravati i razvijati u njima pozitivan stav prema apstraktnoj umjetnosti. Iako se od djece očekuje da budu sklonija figuralnom likovnom izražavanju, smatram da je potrebno na pravilan način osvijestiti bit i vrijednost apstraktnih umjetničkih djela jednako kao i figuralnih. Vodeći se navedenim riječima, mislim da je potrebno osvijestiti i buduće odgojitelje i učitelje o važnosti svih vrsta umjetnosti.

LITERATURA

1. ARNASON, H. H. (2009.) *Povijest moderne umjetnosti: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, fotografija*. 5. američko izd. Varaždin; Mostar: Stanek.
2. BABIĆ, A. (1997.) *Likovna kultura: pregled povijesti umjetnosti*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet.
3. BECKS-MALORNY, U. (2007.) *Wassily Kandinsky 1866-1944: The journey to abstraction*. Köln: Taschen.
4. DAMJANOV, J. (2007.) *Likovna umjetnost*. 30. izmijenjeno izd. Zagreb: Školska knjiga.
5. DAVIES, PENELOPE J. E. et al. (2013.) *Jansonova Povijest umjetnosti: zapadna tradicija*. 2. hrvatsko izd. Varaždin: Stanek.
6. DE GIORGIS, A. i PRETTE, M. C. (2003.) *Povijest umjetnosti: od početaka do naših dana*. Zagreb: Naklada Ljevak.
7. DOMLJAN, Ž. (2005.) *Hrvatska likovna enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža": Vjesnik.
8. FARTHING, S. (ed.) et al. (2015.) *Umjetnost: vodič kroz povijest i djela*. Zagreb: Školska knjiga.
9. GRGURIĆ, N. i JAKUBIN, M. (1996.) *Vizualno – likovni odgoj i obrazovanje*. Zagreb: Educa.
10. HERCEG, L., KARLAVARIS, B. i RONČEVIĆ, A. (2010.) *Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi*. Zagreb: Alfa d.d.
11. HOLLINGSWORTH, M. (1998.) *Umjetnost kroz povijest čovječanstva*. Rijeka: Andromeda.
12. IVANČEVIĆ, R. (1998.) *Stilovi, razdoblja, život*. Zagreb: Profil International.
13. JAKUBIN, M. (1999.) *Likovni jezik i likovne tehnike – temeljni pojmovi*. Zagreb: Educa.
14. JAKUBIN, M. (2003.) *Vodič kroz povijest umjetnosti: vremenska lenta*. Zagreb: Školska knjiga.

15. KANDINSKI, V. (1999.) O duhovnom u umjetnosti. U: Bačić, M., Mirenić-Bačić, J. i Worringer, W. (eds.) *Duh apstrakcije*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti.
16. KARAMAN, A. (2009.) *Opća povijest umjetnosti: od prapovijesti do suvremenosti*. 4 izd. Zagreb: Školska knjiga.
17. LUCIE-SMITH, E. (2003.) *Vizualne umjetnosti dvadesetog stoljeća*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
18. MARION, D. et al. (2000.) *Opća povijest umjetnosti*. Zagreb: Mozaik knjiga.
19. MIRENIĆ-BAČIĆ, J. i RATKOVIĆ, K. (2001.) *Likovna umjetnost 20. stoljeća: priručnik za 4. razred gimnazije*. 2. izd. Zagreb: Školska knjiga.
20. RISMUNDO, K. i V. (2012.) *Povijest umjetnosti 20. stoljeća: udžbenik likovne umjetnosti za 4. razred gimnazije*. 3. izd. Zagreb: Školska knjiga.
21. RUHRBERG, K. et al. (2004.) *Umjetnost 20. stoljeća (slikarstvo, skulpture i objekti, novi mediji, fotografija)*. Zagreb: V.B.Z. Köln: Taschen.
22. SEUPHOR, M. (1959.) *Apstraktna umjetnost*. Zagreb: Mladost.
23. ŠUVAKOVIĆ, M. (2005.) *Pojmovnik suvremene umjetnosti*. 67. izd. Zagreb: Horetzky; Ghent: Vlees & Beton.

MREŽNI IZVORI:

1. GAGRO, B. (2014.) Zemljaši. *Knjižnice grada Zagreba*. [Online] Dostupno na: <http://www.kgz.hr/hr/dogadjanja/zemljasi/23763> [Pristupljeno: 16.6.2018.]
2. MAKOVIĆ, Z. (1981.) Marijan Detoni. *Život umjetnosti*. [Online] 31. Dostupno na: https://www.ipu.hr/content/zivot-umjetnosti/ZU_31-1981_082-083_Makovic.pdf [Pristupljeno: 20.6.2018.]
3. MATICA HRVATSKA (2012.) Povratak avangardnog kazališta. *Vijenac*. [Online] 469 (5/veljača). Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/469/povratak-avangardnog-kazalista-19603/> [Pristupljeno: 5.6.2018.]

POPIS SLIKA

Slika 1. Vasilij Kandinski, *Slika s crnim lukom*, ulje na platnu, 1912. Izvor: Damjanov, 2007.

Slika 2. Vasilij Kandinski, *Kompozicija VIII*, ulje na platnu, 1923. Izvor: Trivium Art History, Wassily Kandinsky, <https://arthistoryproject.com/artists/wassily-kandinsky/composition-8/>; Pristupljeno: 6.5.2018.

Slika 3. Vasilij Kandinski, *Improvizacija*, akvarel na papiru, 1914. Izvor: Likovna kultura, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, e-galerija; slike, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/images29/Vasilij.Kandinski.Improvizacija.Klamm.1914.JPG>; Pristupljeno: 16.5.2018.

Slika 4. Vasilij Kandinski, *Skica za naslovnicu Almanaha Plavog jahača*, akvarel, indijska tinta i olovka na papiru, 1911. Izvor: Lenbachhaus, Der Blau Reiter, <http://www.lenbachhaus.de/sammlung/der-blaue-reiter/ausstellungen-und-almanach/>; Pristupljeno: 16.5.2018.

Slika 5. Henry Moore, *Ležeća figura*, bronca, 1957. Izvor: Likovna kultura, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Likovni elementi; Prostor, <http://likovna-kultura.ufzg.unizg.hr/reprodukcije2/moore.jpg>; Pristupljeno: 16.5.2018.

Slika 6. Constantin Brancusi, *Ptica u prostoru*, bronca, 1928. Izvor: The Art Minute, Constantin Brancusi and the Ultimate Motif, <http://www.the-art-minute.com/constantin-brancusi-and-the-ultimate-motif/>; Pristupljeno: 30.5.2018.

Slika 7. Kazimir Maljevič, *Crni kvadrat na bijeloj pozadini*, ulje na platnu, 1915. Izvor: Ivančević, 2001.

Slika 8. Kazimir Maljevič, *Zrakoplov u letu*, ulje na platnu, 1915. Izvor: Farthing, 2015.

Slika 9. Vladimir Tatlin, *Spomenik Trećoj internacionali (model)*, drvo i metal, 1920. Izvor: Lucie-Smith, 2003.

Slika 10. Mihail Larionov, *Rejonizam*, ulje na platnu, 1912./1913. Izvor: Ruhrberg, 2004.

Slika 11. Robert Delaunay, *Kružni oblici*, ulje na platnu, 1930. Izvor: Guggenheim, Robert Delaunay, <https://www.guggenheim.org/artwork/1026>; Pristupljeno: 21.5.2018.

Slika 12. Gerrit Thomas Rietveld, *Crveno-plava stolica*, lakirano drvo, 1918. Izvor: Karaman, 2009.

Slika 13. Piet Mondrian, *Kompozicija s crvenim, plavim i žutim*, ulje na platnu, 1929.
Izvor: Hollingsworth, 1998.

Slika 14. Piet Mondrian, *Broadway Boogie Woogie*, ulje na platnu, 1942.-1943.
Izvor: Trivium Art History, Piet Mondrian, <https://arthistoryproject.com/artists/piet-mondrian/broadway-boogie-woogie/>; Pristupljeno: 26.5.2018.

Slika 15. Josip Seissel, *Pafama*, kolaž papir i pastele, 1922. Izvor: Europeana collections, https://www.europeana.eu/portal/hr/record/2063611/CRO_280_002.html#&gid=1&pid=1; Pristupljeno: 5.6.2018.

Slika 16. Marijan Detoni, *Fantazija oronulog zida I*, pijesak, 1938. Izvor: Život umjetnosti, 31, 1981.

Slika 17. Leo (Leopold) Junek, *Crtač*, akvarel, 1940. Izvor: Moderna galerija; Nacionalni muzej moderne umjetnosti, <http://www.moderna-galerija.hr/treca-izlozba-taktilne-galerije-mg/>; Pristupljeno: 5.7.2018.

Slika 18. *Lutke za igrokaz „Čudnovate boje“* (fotografirala: odgojiteljica Jadranka Banković Matijašević)

Slika 19. *Ponuđene slike kompozicija slikara Pieta Mondriana* (fotografirala: odgojiteljica Jadranka Banković Matijašević)

Slika 20. *Tijek rada aktivnosti kolaž papirom (starija djeca)* (fotografirala: autorica rada)

Slika 21. *Tijek rada aktivnosti kolaž papirom (mlađa djeca)* (fotografirala: autorica rada)

Slika 22. *Matematička igra „Stavi kocku gdje pripada“* (fotografirala: autorica rada)

Slika 23. *Kompozicija dječaka E. Š. (5 godina i 7 mjeseci)* (fotografirala: autorica rada)

Slika 24. *Kompozicija djevojčice K. P. (5 godina i 5 mjeseci)* (fotografirala: autorica rada)

Slika 25. *Kompozicija dječaka D. C. (5 godina i 3 mjeseca)* (fotografirala: autorica rada)

Slika 26. *Kompozicija dječaka H. H. (4 godine i 9 mjeseci) (fotografirala: autorica rada)*

Slika 27. *Kompozicija dječaka E. P. (4 godine i 2 mjeseca) (fotografirala: autorica rada)*

Slika 28. *Kompozicija djevojčice A. K. (3 godine i 8 mjeseci) (fotografirala: autorica rada)*

SAŽETAK

Apstraktna umjetnost je pravac u suvremenoj likovnoj umjetnosti koji se počeo razvijati u prvoj polovici 20. stoljeća. Od posebne su važnosti oba svjetska rata koja su nam dala uvid u razvoj apstrakcije. Apstrakcija omogućava umjetniku slobodu izražavanja bez ikakve sputanosti i ograničenosti. Takva se umjetnost temelji na vođenju unutarnjih osjećanja i kao takve ih prenosi na platno. Ona teži prikazivanju realnosti onakve kakva ona jest u glavi svakog pojedinca. U radu se objašnjava podjela apstraktne umjetnosti na: organsku, vitalističku i geometrijsku. Važno je naglasiti da je apstraktna umjetnost nadahnula mnoge umjetnike u svom likovnom-umjetničkom stvaralaštvu. Kada spominjemo nepredmetnu umjetnost, nezaobilazan je njen začetnik i tvorac apstraktnog jezika, Vasilij Kandinski. Početkom 20. stoljeća javlja se i čitav niz avangardnih pokreta koji su nastali neposredno prije ili za vrijeme Prvog svjetskog rata, a to su: suprematizam, konstruktivizam, orfizam, rejonizam te neoplasticizam. U okviru spomenute teme, u radu se kroz likovnu aktivnost u vrtiću nastojalo uvidjeti na koji način likovna djela apstraktne umjetnosti utječu na likovni izraz djece predškolske dobi te u kojoj mjeri djeca pokazuju sklonost za istim. Kroz provedenu likovnu aktivnost, djeca su utvrdila da i apstraktna umjetnička djela imaju jednaku vrijednost kao i realistična. Također, s lakoćom su razumjeli i uočili elemente apstrakcije što je bio glavni cilj aktivnosti.

Ključne riječi: apstraktna umjetnost, Vasilij Kandinski, avangardni pokreti, dijete predškolske dobi

SUMMARY

The abstract art is direction in contemporary visual arts that began to develop in the first half of the 20th century. Of particular importance are both world wars which have given us an insight into the development of abstraction. The abstraction allows artist freedom of expression without any inhibitions and limitations. Such art is based on the keeping inner feelings and transmits them as such to the canvas. It tends to present reality as it is in the head of each individual. This final work explains the division of abstract art on: organic, vitalistic and geometric. It is important to emphasize that abstract art inspired many artists in their art-artistic creation. When we mention pointless art, it is unavoidable that it is the founder and creator of abstract language, Wassily Kandinsky. At the beginning of the 20th century, there is a whole series of avant-garde movements that incurred just before or during the First world war, namely: suprematism, constructivism, orphism, reonism and neoplasticism. Within these theme, in the final work, through artistic activity in the kindergarten, the aim was to find out how the artwork of abstract art affects the artistic expression of children of pre-school age and to what extent children show a preference for the same. Through conducted artistic activity, children have found that abstract art works have the same value as realistic. Also, they easily understood and observed elements of abstraction which was the main object of the activity.

Keywords: abstract art, Wassily Kandinsky, avant-garde movements, the child of pre-school age